

تحلیلی بر وضعیت زراعت و تولید چغندر قند کشور طی چند سال اخیر

A review on growth and production of sugar beet crops in Iran during the recent years

محمد عبداللهیان نوقابی^۱

بالاترین رکورد تولید چغندر قند از بدو تأسیس صنعت قند (۱۱۳ سال قبل) و توسعه کشت چغندر قند در ایران، در سال ۱۳۸۵ اتفاق افتاد. آمار بهره‌برداری سال ۱۳۸۵ نشان داد که مقدار ۶,۶۰۳,۳۸۳ تن چغندر قند با عیار متوسط ۱۶/۸۴ درصد توسط ۳۲ واحد کارخانه قند در مدت حدود پنج ماه خریداری و مصرف گردید. از نظر تناسب چغندر قند خریداری شده با ظرفیت مصرف آن تا نیمه آبان ماه ۱۳۸۵ روند تحویل و مصرف تقریباً مشابه و متناسب بود ولی در آذر ماه به علت افزایش بیش از حد تحویل چغندر قند توسط کشاورزان به دلیل نگرانی از خطرات یخ زدگی و دیگر عوامل بازدارنده برداشت و همچنین پایین بودن ظرفیت مصرف روزانه کارخانه‌ها، ذخیره چغندر قند در سیلوی کارخانه‌های قند کشور در دهه دوم آذرماه به حدود ۱/۵ میلیون تن رسید. چغندر قند خریداری در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۸۴ (۴,۸۹۶,۸۳۵ تن) حدود ۳۵ درصد افزایش داشته و میانگین عیار کل کشور نسبت به سال ۱۳۸۴ حدود نیم واحد کاهش نشان داد. در بین استان‌های عمده تولیدکننده چغندر قند، بیشترین عیار طی دوره بهره‌برداری مربوط به استان فارس بود. تغییرات درجه خلوص شربت خام چغندر قند مصرفی طی دوره بهره‌برداری ۱۳۸۵ روند نزولی داشت. ضمناً با توجه به ظرفیت‌های عملی محدود مصرف چغندر قند در برخی کارخانه‌های قند کشور و همچنین عدم رعایت حریم مناطق چغندر کاری حتی در کارخانه‌های همجوار، طی بهره‌برداری سال ۸۵، مقدار ۱,۱۱۸,۵۰۰ تن چغندر قند به طور متوسط در مسافت ۴۲۲ کیلومتر از مناطق چغندر کاری خارج استان به کارخانه‌های قند استان‌های دیگر جابجا گردید. بار ترافیکی ایجاد شده برای جابجایی این مقدار چغندر قند حدود ۱۰۰ هزار کامیون با ظرفیت ده تن بود که هر کدام حدود ۴۰۰ کیلومتر مسافت را پیموده و جمعاً حدود ۱۷ میلیون لیتر گازوئیل مصرف گردید. بنابراین طور کلی لازم است در سطح ملی و استانی و با هماهنگی بین بخش تولیدات کشاورزی و صنعت قند، برنامه‌ریزی صحیح و منطقی در خصوص کاشت، برداشت، جابجایی و تحویل چغندر قند کشور صورت گیرد تا ضایعات چغندر قند به حداقل ممکن رسیده و بار ترافیکی و به نفع آن مصرف انرژی کاهش یابد.

زراعت چغندر قند در سال ۱۳۸۶ نسبت به سال ۱۳۸۵ کاهش چشمگیری داشت. تعداد پیمانکارانی که با کارخانه‌های قند کشور قرارداد کشت چغندر قند منعقد نمودند از ۸۶,۹۴۸ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۶۴,۱۰۹ نفر در سال ۱۳۸۶ رسیده و معادل ۲۴ درصد کاهش یافت. و در نتیجه سطح قرارداد کشت چغندر قند از ۲۱۳,۲۲۶ هکتار در سال ۱۳۸۵ به ۱۵۰,۶۶۳ هکتار و سطح کشت انجام شده از ۱۷۹,۲۰۹ هکتار در سال ۱۳۸۵ به ۱۳۹,۹۵۴ هکتار در سال ۱۳۸۶، رسیده که به ترتیب معادل ۲۹ و ۳۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. سطح زیرکشت بذر منوژرم در سال ۱۳۸۵ به رکورد حدود ۱۳۰ هزار هکتار (معادل ۷۲ درصد کل سطح کشت چغندر قند) رسیده بود که نشان‌دهنده بومی شدن فناوری کاشت مکانیزه

زراعت چغندر قند است. در سال ۱۳۸۶ با این که سطح زیر کشت بذر منوژرم به ۱۰۳,۴۷۸ هکتار کاهش یافت ولی نسبت آن از کل سطح زیر کشت چغندر قند حدود ۷۴ درصد بود.

برداشت و تحویل چغندر قند در دوره بهره‌برداری سال ۱۳۸۶ با دو هفته تأثیر نسبت به سال ۱۳۸۵ از اوایل تا اواخر مهر ماه در کارخانه‌های قند آغاز شد. آخرین آمار تحویل چغندر قند به کارخانه‌های قند تا پایان سال ۱۳۸۶ معادل ۴,۲۴۵,۱۶۱ تن بود. البته در مقایسه با سال ۱۳۸۵ (۳,۳۸۳,۶۰۳ تن) حدود ۲/۴ میلیون تن معادل ۳۶ درصد کاهش تولید داشت. متوسط عیار چغندر قند تحویلی به کارخانه‌های قند کشور در سال ۱۳۸۶ معادل ۱۸/۳۵ درصد بوده که بالاترین رکورد عیار در کشور می‌باشد که در مقایسه با سال قبل (عیار ۱۶/۸۴ درصد) معادل ۱/۵۱ واحد افزایش نشان داد. افزایش عیار چغندر قند کشور در سال ۸۶ احتمالاً به دلیل خنک بودن هوا در تابستان و تأثیر آن بر کاهش شدت بروز بیماری ریزومانیا در اغلب مناطق چغندر کاری و همچنین تأخیر در شروع بارندگی طی فصل برداشت چغندر قند در پاییز و تا حدودی کاهش درصد رطوبت موجود در ریشه‌های چغندر قند بود. شاهد این ادعا، افزایش بیشتر عیار چغندر قند تحویلی نسبت به افزایش ناچیز درجه خلوص شربت خام چغندر قند در بهره‌برداری سال ۸۶ است.

طبق برآورد انجام شده شکر تولیدی از چغندر قند و نیشکر در سال ۱۳۸۶ و واردات حدود ۶۰۰-۵۰۰ هزار تن نیاز کشور را مرتفع می‌نمود. متأسفانه در چنین وضعیتی با حذف تعرفه واردات شکر، حدود ۲/۵ میلیون تن شکر در سال ۱۳۸۵ و یک میلیون تن شکر در سال ۱۳۸۶ خریداری و وارد کشور شد. تبعات ناشی از این حجم گسترده واردات علاوه بر ایجاد انباشت محصول در انبارهای کارخانه‌های قند و تأثیر منفی روی بازار داخلی شکر، کاهش رغبت کارخانه‌های قند برای خرید محصول چغندر قند بود که در پی آن، سطح زیر کشت و تولید چغندر قند به شدت کاهش یافت. همزمان عدم پرداخت به موقع بهای چغندر قند تحویلی زارعین در سال ۱۳۸۶ و رسوب مقدار قابل توجهی شکر در انبار کارخانه‌های قند، عدم استقبال کارخانه‌های قند از عقد پیمان با زارعین و کارخانه‌ها زمینه ساز تغییر در الگوی کاشت مناطق چغندر کاری کشور گردید که به احتمال قوی در سال ۱۳۸۷ نیز تولید محصول چغندر قند تحت الشعاع قرار خواهد گرفت و پیشنهاد می‌شود وجود یک تشکیلات منسجم با برنامه مدون و اختیارات و توان جامع در خصوص ساماندهی، صحیح سه مقوله: تولید ماده اولیه (چغندر قند و نیشکر) با کیفیت مطلوب، افزایش راندمان استحصال شکر از چغندر قند و نیشکر با کاهش قیمت تمام شده و در نهایت تنظیم بازار، از طریق واردات و صادرات صحیح و هوشمندانه می‌تواند نقش مهمی در تداوم فعالیت صنعت دیرپا و اشتغال‌زای قند و شکر در کشور ایفا کند.

References:

منابع مورد استفاده:

- بی‌نام. ۱۳۸۶. ماهنامه شکر، انجمن صنفی کارخانه‌های قند و شکر ایران. شماره ۶۰.
- عبداللهیان نوقایی، م. نظری، ج. بابایی، ب. و صادق‌زاده، س. ۱۳۸۶. بررسی وضعیت جابجایی چغندر قند، روند تغییرات خرید، افت، عیار، درجه خلوص و مصرف چغندر قند در بهره‌برداری سال ۱۳۸۵. بیست و نهمین سمینار کارخانه‌های قند و شکر ایران، یکم تا سوم خرداد-مشهد. صفحه ۳۲ تا ۴۲.

Akeson WR (1982) Relationship of climate and sucrose content of sugar beet roots. Journal of the A.S.S.B.T., 21 (1):27-40